

Om ras och vithet i ett samtida Sverige

Tobias Hübinette, Helena Hörmfeldt,
Fataneh Farahani & René León Rosales

Under våren 2012 rasade en infekterad och upprörd debatt om något till synes så oförargligt som ett konstverk i form av en tårta på firandet av Konstnärernas riksorganisations 75-årsjubileum och World Art Day på Moderna museet i Stockholm. Tårtan föreställde en naken svart kvinnas kropp försedd med konstnärens eget ansikte sminkat som ett så kallat *blackface*, det vill säga en grotesk porträttering av ett svart ansikte. Varje gång någon skar i tårtan hördes ett hjärtskärande jämmer från huvudet. Till saken hör att en av dem som tillsammans med de närvarande konstnärerna och kulturpersonligheterna skratande skar i tårtan var Sveriges kulturminister Lena Adelsohn Liljeroth.

Afrosvenskarnas riksförbund och Antirasistiska akademien krävde efter händelsen kulturministerns avgång med hänvisning till hennes bristande omdöme, samt hennes okunskap om och okänslighet inför rastereotyper i allmänhet och nidsbilder av svarta kvinnor i synnerhet. Den debatt som sedan följde kom att handla om huruvida tårtan avslöjade rasistiska strukturer i det svenska samhället, vilket flertalet vita skribenter menade, eller om den reproducerade vitas rasistiska och stereotypa bilder av svarta, vilket andra, särskilt icke-vita debattörer hävdade.¹

Händelsen, som också fick internationell uppmärksamhet, satte fingret på centrala frågor rörande vita svenskers färgblindhet och självpåtaga rätt att definiera rasism, och frågan om vem som räknas som svart eller ej.² Den så kallade tårtdebatten är ett exempel av flera på hur ras och stereotypa gestaltningar av icke-vita rör upp starka känslor i 2000-talets Sverige. Många icke-vita svenskar har på senare år försökt att väcka debatt kring konsekvenserna av att se annorlunda ut i relation till den vita normen och upplevelsen för dem som stereotypiseras rasistiskt. Många vita svenskar har svarat med en axelryckning eller irritation över denna kritik. Det har då regelmässigt hetat att det inte finns några skäl att känna sig vare sig upprörd, utsatt eller kränkt eftersom sådana här stereotyper inte handlar om rasism. Rasism, vidhåller man, är något som tillhör historien alternativt inte existerar i dagens Sverige. Inställningen reflekterar ett i Sverige normaliserat och institutionaliserat sätt att blunda för både vithetens privilegier och den diskriminering som icke-vita svenskar utsätts för.

Den första omfattande debatten kring frågan om svenska rasstereotyper följde på GB Glaces lansering av glassen Nogger Black sommaren 2005, och diskuteras mer ingående i Oscar Pripps och Magnus Öhlanders artikel i antologin. Andra exempel på hur minoriteter inte tycks ges rätt till sina egna känslor av att känna sig utpekade, förnedrade och kränkta eller få lufta att de känner så i offentligheten, är den livliga diskussionen om ordet "negerboll" och dess bevarande eller avskaffande. Till exempel har tiotusentals, i huvudsak vita svenskar, genom olika versioner av Facebook-gruppen "Det heter negerboll" engagerat sig för bevarandet av ordet med argumentet att glosan "neger" är en del av Sveriges omistliga kulturarv.³ Att fortsätta säga "neger", trots att många icke-vita svenskar känner sig kränkta av ordet och trots dess koloniala historia, vittnar om en urskuldande hållning gentemot en i grunden rasistisk förståelse av både historien och den rådande ordningen i världen. Därmed blir det också en del i det allmänna svenska

förnekandet av att det finns rasistiska strukturer även i dagens Sverige.⁴

Samma mönster gick igen i diskussionen om Fazers Kina-puffsförpackning som fram till 2012 pryddes av en knallgul och leende asiatisk man iförd kulihatt. Debatten utlöstes av en krönika i *Helsingborgs Dagblad* hösten 2011 skriven av journalisten Patrik Lundberg, en adopterad man från Korea. Han tog upp förpackningen som ett av otaliga exempel på hur socialt accepterat det är att iscensätta stereotypa och rasistiska representationer av asiater – ett ämne som Tobias Hübinettes och Carina Tigervalls artikel i denna antologi behandlar.⁵ Budskapet i krönikan möttes av en flod av verbala axelryckningar och hånleenden, särskilt på internet, och av ett animerat försvar för förpackningen i dess dåvarande form. Hela 97 procent av de svarande i en Sifo-undersökning menade att de inte kunde se att Fazers Kina-logo skulle kunna vara kränkande för någon i dagens Sverige.⁶ Ytterligare en debatt som på senare tid har aktualiserat frågor om ras i dagens Sverige rörde Ruben Östlunds film *Play* som hade premiär i november 2011, och som handlar om hur en grupp svarta pojkar rånar jämnåriga vita pojkar i ett segregerat Göteborg. Även denna gång blev diskussionen polariserad utifrån ras då flera icke-vita skribenter kritiserade filmregissören för att framställa de icke-vita barnen på ett stereotypt sätt, samtidigt som en majoritet vita debattörer tvärtom försvarade filmen och dess regissör som antirasistisk.⁷ En repris på denna debatt föregick också premiären av Stina Wirséns tecknade barnfilm *Liten skär och alla små brokiga* i september 2012, där framställningen av en svart flicka kritiserades av flera icke-vita debattörer samtidigt som många vita skribenter försvarade filmen utifrån att intentionen var antirasistisk.

Vi vill understryka att när vi i denna bok använder rasbegreppet så innebär inte det att vi tror på ras som en essentialistisk och biologisk-medicinsk kategori som på något sätt skulle vara fast, evig eller medfödd.⁸ Däremot menar vi att om vi osynliggör raskategoriens betydelse och dess påverkan på

både vita och icke-vita svenskers liv, så gör det oss oförmögna att förstå individers och gruppers upplevelser av inkludering och exkludering utifrån ras i en mängd olika sammanhang i samtidens Sverige. Vi gör alla, medvetet och omedvetet, uppdelningar utifrån visuella kroppsliga markörer som anletsdrag, hårtextur och hudfärg. Avsikten med boken är att sätta ord på och diskutera detta istället för att vägra erkänna att ras har betydelse och på så sätt osynliggöra det som pågår.⁹ Oavsett vad vi tror på och hur vi vill uppfattas, så har vår fysiska kropp betydelse för hur vi blir bemötta, betraktade och behandlade, något som påverkar våra möjligheter att välja vem eller vilka vi lever med, hur och var vi bor, vad vi arbetar med, vilka skolor vi eller våra barn går i och i förlängningen våra chanser till att få ett gott liv.

Ett problem för svensk del är dock att ras som kategori och begrepp inte diskuteras vare sig i offentliga eller privata sammanhang. I Sverige och i många andra länder i Europa är det i det närmaste tabu att uttala eller skriva ordet ras. I stället har termen etnicitet, och delvis även kultur och religion, kommit att ersätta och i praktiken inbegripa ras.¹⁰ Detta betyder naturligtvis inte att ras har försvunnit som en aktiv faktor i samhällslivet, i samtidskulturen eller i människors vardag. Det är till och med så, menar vi, att undvikandet att tala om ras har gjort det svårare att åtgärda de samhällsproblem som rör vardagsrasism, segregation och diskriminering.

Denna i Sverige rådande inställning till ras brukar benämnas färgblindhet. Den färgblinda ideologin kommer till uttryck i den antirasistiska hållning som dominerar i Sverige liksom i många andra länder i framför allt Europa med undantag av Storbritannien. Den åberopas gärna med det närmast utopiska argumentet att utseende inte spelar eller åtminstone inte *ska* spela någon roll.¹¹ Samtidigt har tonen mot det som framstår som ”etniskt” och religiöst annorlunda i relation till en föreställt enhetlig svensk kultur skärpts. Sverigedemokraternas mångfaldsfientliga och folkhemsnostalgiska politik som för

bara ett decennium sedan ansågs vara rå och otänkbar för det politiska etablissemanget att ens bemöta, betraktas idag som betydligt mer rumsren och har dessutom sedan valet 2010 fått tillträde till både maktens korridorer och offentligheten.¹² Denna utveckling stärker vår argumentation för att ras har betydelse i dagens Sverige och att det därför är nödvändigt att börja tala om ras.

Med ras menar vi i denna antologi ett sätt att dela in människor på utifrån visuella och fysiska markörer som går tillbaka till kolonialismens och det ”vetenskapliga” rastänkandets tid och som kopplar vissa kroppar till vissa regioner och kontinenter, och ibland också förser dem med vissa egenskaper och läggningar. Vem som räknas som vit respektive icke-vit och vilka icke-vita grupper som existerar är beroende av både plats och tid. Det är skillnad på att räknas som vit i Sverige, Grekland eller Guatemala, och på samma sätt blir vissa kroppar rasifierade i Sverige men inte i andra länder. Gränsdragningarna och uppdelningarna mellan både olika schatteringar av vita och olika grupper och minoriteter av icke-vita ser olika ut beroende på sammanhang.¹³ Det vi främst är intresserade av är dock inte vem som är vit och vem som är icke-vit utan hur ras *görs*, en process som brukar kallas rasifiering eller rasialisering.

Kritisk ras- och vithetsforskning

När vi använder tvillingbegreppen ras och vithet är vi direkt inspirerade av de båda forskningsfälten kritiska rasstudier respektive vithetsstudier. I slutet av 1980-talet, och framförallt vid 1990-talets början, växte ett nytt forskningsfält fram i USA under beteckningen *critical race theory* bland forskare som uppmärksammade att de antidiskrimineringslagar som införts i landet tack vare medborgarrättsrörelsens framgångar inte verkade råda bot på de rasliga ojämlikheterna i det amerikanska samhället.¹⁴ Vid samma tid uppstod ett annat nytt forsknings-

område, *whiteness studies*, som handlar om att kritiskt reflektera kring och forska om vad det innebär att tillhöra den vita majoritetsbefolkningen.¹⁵ Tillsammans brukar dessa närbesläktade fält idag på engelska kallas *critical race and whiteness studies* – på svenska kritiska ras- och vithetsstudier eller kritisk ras- och vithetsforskning. Ylva Habel behandlar delar av den kritiska vithetsforskningens framväxt och argument i sitt antologibidrag.

Genom att tala om ras och vithet vill vi synliggöra ett normsystem som reglerar relationerna mellan olika raser, där vithet skapas som den privilegierade och överordnade positionen. Detta kan jämföras med den könsmaktsordning där maskulinitet skapas som den överordnade positionen gentemot femininitet. Naturligtvis finns det många olika sätt att vara vit och icke-vit på, liksom det finns många olika sätt att vara man och kvinna på, men detta påpekande motsäger inte att det också finns en rasmaktsordning respektive könsmaktsordning som både vita och icke-vita liksom män och kvinnor måste förhålla sig till.¹⁶ Det finns med andra ord både olika maskuliniteter och olika vitheter, och i forskningen brukar man tala om de dominerande sätten att vara man på som hegemoniska maskuliniteter, och på samma sätt talar man ibland om att det finns dominerande sätt att vara vit på som då kan kallas hegemoniska vitheter.¹⁷

För att fortsätta med jämförelsen mellan ras och kön, så är båda dessa begrepp förkroppsligade kategorier medan deras närbesläktade begrepp etnicitet och genus syftar på de historiskt skapade kulturella och sociala sätten att vara svensk eller något annat, respektive att vara man eller kvinna. Detta innebär att en person rasmässigt kan vara icke-vit men etniskt mycket väl kan göra svenskhet, på samma sätt som att en person som könsmässigt är kvinna genusmässigt kan göra maskulinitet. Det betyder dock inte att vare sig den förstnämnda eller den sistnämnda personen tillfullo och i alla sammanhang kommer att erkännas som svensk respektive man, då de kroppsliga markörerna ofta, men långt ifrån alltid, kan ”skymma blicken”

för de sociala och kulturella praktikerna, koderna och beteendena.

Kritiska ras- och vithetsstudier utgör ännu inte något separat och sammanhållet forskningsområde inom den svenska forskar- och högskolevärlden, vilket inte är förvånande givet det allmänna tabubeläggandet av frågor som rör ras och vithet i landet. Det finns dock ett antal svenska forskare som identifierar sig med särskilt kritiska vithetsstudier i dess engelskspråkiga tappning och försöker applicera teorier och perspektiv på samtida svenska förhållanden. Av dessa har majoriteten sin bakgrund inom genusforskningen.¹⁸ Vad gäller kritisk rasforskning applicerad på svenska nutidssammanhang, så finns det ett antal studier som undersöker den icke-vita kroppens förhållande till svenskheten och studerar den svenska vardagsrasismen.¹⁹ Slutligen har kritiska ras- och vithetsstudier fått ett visst utrymme inom den svenska IMER-forskningen,²⁰ det vill säga forskningen om internationell migration och etniska relationer, inom den svenska postkoloniala forskningen,²¹ samt inom svensk medie- och filmforskning.²²

Betydelsen av ras i dagens Sverige

Denna antologi handlar om den betydelse ras har för alla och envar som lever och verkar i Sverige idag. Bokens utgångspunkt är att dagens Sverige är ett rasifierat samhälle både på en institutionell och strukturell nivå, och på en vardaglig nivå människor emellan. Vi som ligger bakom antologin menar att det är nödvändigt att börja tala om ras trots ordets historiska barlast. Den främsta anledningen till att vi anser att vi måste börja tala om ras är att en betydande del av den svenska befolkningen diskrimineras och skiljs ut systematiskt från det som räknas som svenskt just på grund av sina föregivet "icke-svenska" anletsdrag, hud- och hårfärger, det vill säga deras icke-vita kroppar. Detta sker trots den konsensus och politiska

medvetenhet som råder rörande det felaktiga i att diskriminera, och trots att forskning och statistik pekar på diskrimineringens negativa effekter och konsekvenser. Att Sverige i internationella rankingar anses ha västvärldens bästa integrationspolitik och antidiskrimineringslagstiftning samt den mest toleranta befolkningen i synen på invandring och invandrare står i skarp kontrast till dessa resultat.²³ Siffrorna rimmar illa med både den globala Sverige bilden och den svenska själv bilden av att vara ett föregångsland när det gäller humanitet och solidaritet.

Redan 1998 uppmärksammade OECD att andelen invandrare i fattiga och utsatta bostadsområden var större i Sverige än i andra OECD-länder.²⁴ I de tre storstadsregionerna finns det sedan 2006 inga områden kvar där infödda resurssvaga svenskar är i majoritet. Samtliga fattiga och utsatta stadsdelar, där knappt 30 procent har sin försörjning från eget förvärvsarbete, domineras dessutom av den kategori som kallas ”synliga minoriteter”, det vill säga icke-vita personer.²⁵ De tre svenska storstadsregionerna uppvisar segregationsindex som i ett västvärldssammanhang är extrema.²⁶ De kan jämföras med den skarpa segregationen mellan romer och icke-romer i många central- och östeuropeiska städer, även om direkta jämförelser mellan olika städer i olika länder kan vara vanskliga att göra. I statistiken framstår Stor-Malmö som allra mest segregerat, en stad där 40 procent av de utlandsfödda har arbete, att jämföra med 75 procent bland de infödda, därefter följer Stor-Göteborg och Stor-Stockholm.²⁷

Vidare var Sverige 2008 ett av de tre länder i EU där utlandsfödda löpte störst risk att vara fattiga och socialt exkluderade, samtidigt som den invandrade befolkningen i Sverige, vid sidan av motsvarande befolkning i Norge och Irland, var den mest högt utbildade inom EU.²⁸ Totalt klassades en tredjedel av invandrarna i Sverige som fattiga och socialt exkluderade, och av dem hade flertalet utomvästerländsk bakgrund. Samma år var 23 procent av de utomvästerländska invandrarna beroende av ekonomiskt bistånd jämfört med 3 procent av den

infödda befolkningen, vilket motsvarar en nästan åttafaldig överrepresentation.²⁹ År 2009 var 4,5 procent av den infödda befolkningen mellan 25–64 år arbetslösa, medan motsvarande siffror för födda i Afrika var 24,7 procent, födda i Asien 22,2 procent och födda i Sydamerika 13,8 procent. Bland dem som arbetade hade 15–20 procent av dem som var födda i Afrika, Asien och Sydamerika dessutom okvalificerade långinkomsttagaryrken, medan motsvarande siffra för svenskfödda låg strax under 5 procent.³⁰ Slutligen uppmärksammade OECD år 2011 att Sverige är det i-land där skillnaden mellan infödda och utlandsfödda i åldrarna 15–64 år vad gäller arbetslöshet är som störst – närmare 15 procent. Dessutom är Sverige ett av de tre OECD-länder – vid sidan av Grekland och Spanien – där högutbildade invandrare löper störst risk att antingen vara arbetslösa eller tvingas ta okvalificerade låglönearbeten.³¹

Denna nedslående statistik, som placerar Sverige på den nedre delen av skalan jämfört med andra i-länder eller andra europeiska länder, gäller inte bara de som invandrat till Sverige som vuxna, utan även de adopterade och de blandade, samt den så kallade andra generationen, det vill säga de som är födda och uppvuxna i Sverige med bägge föräldrar födda utomlands.³² Än en gång gäller detta särskilt dem med bakgrund i den utomvästerländska världen. Även efter att justeringar gjorts utifrån kriterier som likvärdig bakgrund och utbildningsnivå så kvarstår ändå överriskerna för att bli arbetslös, exkluderad och att leva utsatt för de adopterade, de blandade och ”andra generationen”.³³ På mikronivå har denna diskrimineringsproblematik framför allt undersökts genom den så kallade praktikprovning- eller diskrimineringsmetoden, där man skapar fingerade identiteter med likvärdiga cv:n på utbildningsnivå men med olika etnisk-rasliga bakgrunder. Där har det bland annat visat sig att personer med utomvästerländsk bakgrund, eller med det som uppfattas som ”utomvästerländska” namn, både sorteras bort på arbetsmarknaden vid tjänstetillsättningar och nekas bostad i stadsdelar som domineras av vita svenskar.³⁴

Diskrimineringen och segregationen av icke-vita på arbets- och bostadsmarknaden, i skolan och i samhället i stort har därtill eskalerat under de senaste 20 åren. Detta trots att Sverige idag är ett utpräglat mångfaldssamhälle genom att 26,5 procent av befolkningen har utländsk bakgrund och att 10 procent har utomvästerländsk bakgrund – den senare siffran är dessutom ännu högre inom den unga befolkningen. Gruppen med utomvästerländsk bakgrund är vidare starkt koncentrerad till storstadsregionerna och de mellanstora städerna, där den utgör uppemot en femtedel av befolkningen.³⁵ Sverige är idag med andra ord inte bara på alla sätt och vis mångkulturellt, mångnationellt, mångreligiöst och mångspråkligt utan minst lika mångrasligt som exempelvis Storbritannien, Frankrike, Tyskland och Nederländerna. Även om Sverige inte haft särskilt många kolonier så uppvisar den svenska befolkningen idag en lika stor mångfald som dessa länder. Detta faktum påkallar en ny svensk självbild och en ny Sverigebild i världen bortom föreställningen att den svenska befolkningen fortfarande är relativt homogen och övervägande vit. Den kräver också en ny typ av svenskhet inom vilken de icke-vita svenskar inkluderades.

Vi menar att den dominerande förklaringen till att de icke-vita minoriteterna sackar efter och är mer utsatta än den vita majoritetsbefolkningen i statistikens värld, nämligen deras anorlunda kultur, religion eller språk, innebär ett förnekande av ytterligare en orsak till att människor utesluts och utestängs från det svenska samhället – nämligen deras icke-vita kroppar. Detta visar inte minst forskningen om icke-vita adopterade, som uppvisar kraftigt förhöjda risker för arbetslöshet, psykisk ohälsa och social utslagning trots en överlag mer privilegierad bakgrund än motsvarande genomsnitt av infödda svenskar.³⁶ Då det endast är rasaspekten som skiljer de adopterade från majoritetsbefolkningen blir deras upplevelser av diskriminering, såsom den avspeglas i statistiken, det kanske tydligaste beviset på att ras har betydelse i dagens Sverige.

Ras i relation till andra kategorier

Det är också viktigt att komma ihåg att varken vita eller icke-vita utgör homogena grupper, och att individer eller grupper inte enbart är vita eller icke-vita. Både vita och icke-vita här-bärgerar även många andra identifikationer och positioner och ingår i många andra sammanhang och kategorier samtidigt som de är vita och icke-vita. Vita kroppar står liksom manliga kroppar generellt för den överordnade normen medan icke-vita kroppar och kvinnokroppar i allmänhet är underordnade och anses utgöra skillnaden och bristen gentemot den normerande kroppen. Svenskhet liksom heterosexualitet står på samma sätt för det normativa och dominerande beteendet medan icke-svenskhet och icke-heterosexualitet betraktas som det icke-normativa och annorlunda. Raskategorin är med andra ord alltid satt i relation till andra kategorier såsom kön, sexualitet, klass, plats, generation, nationalitet och så vidare.

Ett gemensamt projekt för all kritisk forskning handlar om att utmana dikotomier. En dikotomi kännetecknas av att den uttrycker en skillnad mellan två positioner och kategorier vilka placeras i en binär, oppositionell, kontrastiv och hierarkisk relation gentemot varandra, där den ena parten definieras som normen och den andra som en avvikelse. Vanliga dikotomier är exempelvis man/ kvinna, förnuft/ känsla, kultur/ natur, svensk/ invandrare, vit/ icke-vit, medelklass/ arbetarklass och heterosexuell/ homosexuell. Dikotomier är inte bara hierarkiska i relation till varandra utan bär även på relationer till andra dikotomier. Ett sätt att motverka ett dikotomt tänkande är just att ta hänsyn till hur olika kategorier, som till exempel ras och kön, ges olika innebörder beroende på hur de samverkar intersektionellt.³⁷ När ras sammankopplas med till exempel kön, klass eller sexualitet resulterar det i olika slags positioner som är laddade med olika sorters makt. En svart, brun eller gul manskropp i den så kallade förorten utgör en symbol för andra egenskaper än samma kropp på en teaterscen alternativt på en

fotbollsarena, det vill säga även plats och tid spelar roll i sammanhanget.

Positioner formas i skärningspunkten mellan olika kategorier, och olika sammanhang skapar skilda situationer som är olika laddade med makt. Detta visar inte minst Yael Feilers artikel i antologin. Det intersektionella förhållningssättet har inte bara bidragit till att uppmärksamma hur människors liv formas utifrån olika skiftande maktordningar och maktrelationer, utan har också varit betydelsefullt för att analysera frågor om ras och vithet utifrån ett genusperspektiv, vilket bland annat Catrin Lundströms, Linda Bergs samt Tobias Hübinettes och Carina Tigervalls bidrag illustrerar i antologin. En könad förståelse av frågor om ras och vithet har också bidragit till att synliggöra hur kön och sexualitet har använts för att skapa skillnad mellan vita och icke-vita, till exempel genom att framställa vissa minoriteter som mer eller mindre feminiserade eller som mer eller mindre homosexualiserade.³⁸

En annan viktig kategori som ofta och på många sätt samverkar med hur ras görs är klass. Både arbets- och bostadsmarknaden i Sverige uppvisar tydliga mönster av segregation. Icke-vita svenskar är starkt överrepresenterade i så kallade okvalificerade yrken vilka ofta är lågt betalda, erbjuder få möjligheter till karriär, är fysiskt krävande och sliter ut kroppen samt är förknippade med låg status. Denna segregering på arbetsmarknaden tar vi ofta för given, vilket bidrar till att osynliggöra den systematiska exploateringen av icke-vita inom dessa typer av yrken. Tillståndet har beskrivits som en rasifiering av arbetarklassen, en process som legitimerar och normaliserar en extra utsatt situation för just den icke-vita arbetarklassen.³⁹

Sådana rasifierande mekanismer återfinns även på andra nivåer på arbetsmarknaden. Det finns exempelvis stora skillnader i vilka som får ett arbete tre år efter genomgången högskoleutbildning i Sverige, beroende på var i världen man är född. Svenskar födda i Afrika löper till exempel mer än tre gånger så stor risk att inte få arbete jämfört med svenskar födda i Sverige

som genomgått samma utbildning.⁴⁰ De processer av differentiering varigenom ras, klass och social ojämlikhet reproduceras är också inskrivna i de mönster av boendesegregation som kännetecknar de urbana miljöerna. Det är ”allmän kunskap” för de allra flesta att bostadsområden med låg status har en hög andel invånare med ”utländsk bakgrund”, något som alltmer sammanfaller med invånare med utomvästerländsk bakgrund, det vill säga icke-vita personer. På samma sätt är det ett faktum att det i många stadsdelar finns en kraftig underrepresentation av vita invånare. Vi kan därmed konstatera att det urbana landskapet i dagens Sverige är starkt rasifierat.⁴¹ Det är dessutom problematiskt att sådana stadsdelar officiellt beskrivs som ”utanförskapsområden” eftersom det antyder att hela området och dess invånare befinner sig just *utanför* det svenska samhället.

Även kategorierna språk och ras är intimt sammanflätade. Att införa ett gemensamt språk är en av de viktigaste grundstenarna när nationalstater skapas.⁴² Detta har inneburit att människor som talar andra språk inom en nations territorium ofta råkat ut för statligt förtryck av olika slag. I Sverige är samers, romers och tordningars historiska erfarenheter av språkligt förtryck talande exempel på detta förhållande.⁴³ Det finns idag en tydlig rasifierande dimension i synen på vilka som förväntas eller inte förväntas tala flytande och korrekt svenska. Toleransgraden är också låg för det som kallas ”bruten svenska”. En vit kropp associeras ofta med förmågan att tala svenska utan förhinder, något som inte med självklarhet gäller icke-vita. Om detta kan blandade, adopterade och de som tillhör den så kallade andra generationen vittna: ”Vad duktig du är på att tala svenska!” är en inte ovanlig kommentar från omgivningen. Ett annat exempel på relationen mellan ras och språk är när icke-vita svenskar blir tilltalade på engelska alternativt på det språk som de förväntas ha som modersmål. Dessa vardagsfenomen indikerar att svenskhet och förmågan att tala svenska associeras med vithet, liksom att icke-vita kroppar knyts till utländska och utomvästerländska språk.

Hur görs ras?

Ras är för oss inte bara en historiskt skapad kategori och föreställning som upprätthålls på en social och kulturell nivå utan också en så kallad performativ handling, det vill säga ras *görs* och iscensätts i all slags kommunikation, till vilken vi räknar både ord, bild och även rent kroppsliga framträdanden. I samband med uppmärksamheten kring ”den nya lasermannen” i Malmö hösten 2010 samt under den efterföljande rättegången våren 2012 blev problemet med tabubeläggandet av ras extra tydligt. Poliser, jurister, politiker, forskare, journalister, debattörer och antirasister beskrev offren och dem som riskerade att bli beskjutna som personer med ”utländskt utseende”, ”invandrarutseende” och ”icke-svenskt utseende”, som om det inte vore möjligt att vara icke-vit och svensk på en och samma gång.⁴⁴ Dessa formuleringar bekräftar den självklara koppling som görs mellan svenskhet och vithet.

Exemplet visar också att det språkliga uttrycket ”etnisk svensk” har kommit att bli en omskrivning för ”vit svensk”. Det blev särskilt tydligt när statsminister Fredrik Reinfeldt uttalade sig om den låga arbetslösheten bland ”etniska svenskar mitt i livet” våren 2012 i en intervju med nyhetsbyrån TT.⁴⁵ Det statsministern syftade på var att arbetslösheten vid denna tid var låg bland vita svenskar (endast 3,4 procent) trots den globala ekonomiska krisen, medan den var 4–5 gånger högre bland icke-vita svenskar. Men diskussionen som följde handlade varken om denna skillnad eller om dess orsaker, utan om att Reinfeldt öppet använt uttrycket ”etniska svenskar”.⁴⁶

Ett annat exempel på hur ras görs genom språket är uttrycket ”svensk medborgare” som ofta används för att beteckna en icke-vit person med svenskt medborgarskap. På samma sätt har själva ordet ”invandrare” alltmer kommit att beteckna en icke-vit person, oavsett om personen ifråga har invandrat eller är född och uppvuxen i Sverige. Ytterligare ett exempel på hur ett slags kodspråk kring ras och vithet har uppstått i Sverige är

platsbenämningen "förort". I praktiken har ordet kommit att betyda en stadsdel som domineras av icke-vita, medan förorter som domineras av vita inte längre betraktas som förorter. Det är till och med så att "Förorten", ofta just med versal och i bestämd form, alltmer uppfattas som en icke-svensk plats där det bor icke-svenskar. Detta är ännu en indikation på att icke-vita inte betraktas som svenskar fullt ut.⁴⁷

Ras görs också genom en uppsjö av ord och uttryck som används mer eller mindre direkt i nedsättande syfte, som när en vit person utsätter en icke-vit person för benämningar som "svarting", "neger", "tjing tjong", "svartskalle" eller "blatte". Den icke-vita personen blir *raced* eller *racialized*, på svenska rasialiserad eller rasifierad, och hamnar därigenom i en underordnad position gentemot den vita personen som intar en överordnad position. Detta indikerar att det inte är den icke-vita kroppen i sig som är underordnad, annorlunda eller icke-normativ, utan att det är språket som skapar underordningen, *annorlundiseringen* och det icke-normativa i relation till den överordnade och normerande vitheten. Användandet av sådana rasord kan jämföras med mäns bruk av specifika uttryck och beteckningar på kvinnor som bekönar dessa på ett mestadels underordnande sätt.

Ytterligare en språklig aspekt av hur minoriteter tilltalas och behandlas handlar om själva beteckningarna för olika minoriteter. Majoritetens makt att kunna namnge en minoritet är central för förståelsen av hur olika kategorier och grupper av människor skapas och upprätthålls. De etablerade beteckningarna är nämligen inte alltid de som grupperna själva använder utan är ofta sådana som uppstått inom och används av majoritetssamhället. I USA har svarta amerikaner länge kämpat för att deras egna benämningar ska användas, och i en svensk kontext kan diskussionerna om skillnaden mellan att säga lapp eller same och zigenare eller rom exemplifiera frågan om rätten till att få benämna och representera sig själv. Ett annat exempel är hur ordet "neger" används i Sverige för att beteckna svarta

människor, en beteckning som många av dem som utpekats uppfattar som kränkande och rasistisk, medan alltför många vita svenskar hävdar sin rätt att få tala som man "alltid" gjort.

Vidare iscensätts ras ofta i visuell form, och en av de forskningsfrågor som den kritiska rasforskningen i USA har tagit sig an rör just relationen mellan språk, representation, makt och kunskap. Man intresserar sig bland annat för sambandet mellan det fortsatta användandet av kolonialt och rasistiskt färgade framställningar och uttryck och den fortsatta existensen av ett segregerat och diskriminerande samhälle.⁴⁸ Den kritiska rasforskningen vill därmed problematisera den kunskap om olika minoriteter som cirkulerar i filmer och teveprogram, i reklamens värld och på internet. Dessa visuella framställningar tenderar nämligen att befästa olika typer av förförståelser som finns om olika minoritetsgrupper.

De olika representationerna uppvisar ofta ett mönster där vissa egenskaper och fenomen tillåts dominera bilden av gruppen i majoritetssamhället. Det kan handla om hur framställningar av icke-vita män domineras av berättelser om sexism, våld och kriminalitet, hur icke-vita kvinnor exotiseras, erotiseras och sexualiseras, hur icke-vita generellt kopplas ihop med "icke-svenska" värderingar samt hur muslimer associeras med terrorism och extremism.⁴⁹ Problemet är att varje enskild representation blir till en del av en större mängd representationer som främst och oftast, ibland uteslutande, belyser vissa teman. Effekten blir att den samlade mängden framställningar skapar en begränsande tolkningsmall för hur en viss grupp förstås i samhället i stort. Sådana representationer av olika minoritetsgrupper får mycket konkreta konsekvenser för hur människor förstår och bemöter varandra i vardagslivet. De påverkar vilka förväntningar människor som tillhör olika grupper i samhället har på varandra generellt, liksom vilken förförståelse vita människor har i mötet med icke-vita människor.⁵⁰

Det finns uppenbara ojämlika maktrelationer inbäddade i denna representationsproblematik, då de olika framställningar-

na oftast är producerade *av* och *för* majoritetsbefolkningen, och då vissa grupper mer än andra kopplas ihop med problem och brister och därmed begränsas i hur de uppfattas av andra och även kommer att uppfatta sig själva. Detta påverkar till exempel möjligheten att få arbete eller hitta en bostad inom ett visst område, liksom de förväntningar som majoritetslärare har på minoritets elever. De dominerande representationerna av olika minoriteter behöver inte bara vara av explicit "negativ" karaktär. Vissa minoriteter kan beskrivas som mer naturliga, andliga, autentiska eller okonstlade i jämförelse med vita svenskar och västerlänningar som anses ha "förstörts" av livet i moderna, industrialiserade och urbana samhällen.⁵¹ Denna typ av exotiserande representationer är i grunden lika problematiska som de öppet negativa, då de också osynliggör den mångfald och variation som finns inom de framställda grupperna. Detta visar inte minst Linda Bergs och Catrin Lundströms artiklar i antologin, vilka båda tematiserar exotismen och dess olika aspekter.

Ytterligare ett exempel på hur ras görs och iscensätts i den svenska samtidskulturen är när vita personer klär ut sig till och uppför icke-vita roller och karaktärer rent kroppsligt.⁵² Detta fenomen, som vi föreslår kan kallas rasperformativitet, har en lång tradition inom filmens, teaterns, scenkonstens och humorns värld. Vita skådespelare och komiker har länge spelat stereotypa icke-vita roller, och den rasliga kroppsförvandlingen äger rum genom en kombination av kläder, smink, peruk eller hårfärg och "härmande" av olika typer av kroppsspråk och ansiktsmimik som anses höra ihop med en viss minoritet.⁵³ Detta exempel på hur ras görs, som ibland kallas *going native*, tas bland annat upp i Tobias Hübinettes och Carina Tigervalls artikel.

Den svenska vitheten

Ras är ett begrepp och en kategori som sedan 1700-talet har använts för att dela in grupper av människor (liksom grupper

av djur och växter) på ett ”vetenskapligt” sätt.⁵⁴ Intresset för och användandet av ras som ett sätt att förstå olika grupper av människor har skiftat genom åren, och vid vissa tidpunkter i historien har det varit mer livaktigt än vid andra då ras som begrepp snarare varit nedtystat och tabubelagt. Det räcker med att påminna om 1800-talet och det tidiga 1900-talet, när rastänkandet var norm i både Europa och i dess kolonier, liksom mellankrigstidens och krigsårens nazistiska och fascistiska regimer där ras gjordes till den centrala kategorin i samhället med välkända och katastrofala konsekvenser. Efter andra världskriget, Förintelsen och avkolonialiseringen har dock rasbegreppet gradvis blivit allt svårare att bruka på ett positivt sätt i offentliga sammanhang, även om det lever kvar i den officiella folkbokföringen och som en administrativ kategori i särskilt den engelskspråkiga världen liksom i många länder utanför Europa.⁵⁵

Det faktum att vita betraktas som svenskar medan icke-vita ses som icke-svenskar pekar mot att svenskheten är nära sammankopplad med vithet.⁵⁶ Vithet kan som tidigare nämnts jämföras med maskulinitet vad gäller frågor om kön och med heteronormen vad gäller frågor om sexualitet. Vidare utgörs vitheten av en komplex uppsättning praktiker och privilegier på samma sätt som att det finns en mångfald heteronormativa praktiker och privilegier. Det finns också många olika former av vithet, precis som att det finns olika typer av heteronormer, både historiskt och geografiskt sett. Exempelvis är den svenska vitheten inte densamma som den amerikanska, den australiska eller den franska vitheten, och vithet kan vara en närvarande norm även i regioner, länder och sammanhang där vita inte är i majoritet, vilket inte minst populariteten för vita skönhets- och kroppsideal i icke-västerländska länder och bland icke-vita minoriteter visar.

Samtidigt är även den svenska vithetens gränser föränderliga och förhandlingsbara. Till exempel har tidigare rasifierade grupper såsom finländare, öst- och sydeuropéer kommit att bli

alltmer inkluderade i svenskheten genom sina vita kroppar. Detta kan förklara varför Sverigedemokraterna får stöd även av vissa vita invandrar- och minoritetsgrupper, och varför den rasligt separerade boendesegregationen och den rasligt segmenterade arbetsmarknaden har kommit att bli så extrem i Sverige på senare tid.⁵⁷ I ett land där det är så svårt att tala om ras, där ett eufemistiskt kodspråk gör att en "etnisk svensk" betyder en vit svensk medan en "invandrare" betyder en icke-vit svensk, och där svenskhet flyter ihop med vithet, har den svenska vitheten helt enkelt blivit den allomfattande normen att förhålla sig till. Att få ingå i och tillhöra svenskheten blir därmed det allra viktigaste av alla vita privilegier i ett svenskt nutidssammanhang med allt vad det innebär av materiella, psykologiska, sociala och kulturella och politiska fördelar och möjligheter att kunna leva ett bra liv.

I den engelsktalande världen ser åtskillnaden mellan ras och etnicitet annorlunda ut. Att exempelvis både vita och svarta amerikaner är amerikaner är det få som ifrågasätter, och på samma sätt vet alla amerikaner att svarta amerikaner inte är desamma som afrikanska invandrare. Vita och svarta amerikaner ingår båda i amerikanskheten samtidigt som de skiljer sig åt utifrån kategorin ras. I USA betraktas även vissa grupper från Mellanöstern som vita, och överhuvudtaget är individer som ses som vita i en amerikansk kontext sällan eller aldrig sedda som vita i Sverige. I Sverige är det också svårare att vara svensk och något annat samtidigt, till skillnad från många andra delar av världen där så kallade bindestrecksbenämningar är fullt accepterade i samhället, som asiat-amerikan eller brittisk-karibier. I Sverige får till exempel asiatiska amerikaner ofta sin amerikanskhets ifrågasatt, och skillnaden mellan karibiska briter och afrikanska invandrare framstår ofta som obegriplig för svenskar.

Även om den svenska vitheten har många likheter med en allmänvästerländsk vithet, särskilt med den protestantiska, nordvästeuropeiska och anglo-amerikanska vithet som är den

globalt dominerande, så skiljer den ut sig på en avgörande punkt. Det handlar om den exklusivitet som förknippas med den svenska vitheten, och som gör den till den tveklöst mest privilegierade vitheten jämfört med de typer av vithet som återfinns i andra västerländska nationalstater.⁵⁸ Det specifika med den svenska vitheten har inte bara gjort att det med stor sannolikhet är svårare att räknas som vit i Sverige än i många andra västländer, utan har även resulterat i att en inhemsk hierarki av olika grader av vithet har växt fram. Den svenska vithetens exklusivitet tar sig bland annat uttryck i att majoritetssvenskar som är kortväxta eller har mörkt hår, mörk ögonfärg och mörkare hud också kan råka ut för rasifiering, misstas för att vara ”invandrare” och få frågor om var de kommer ifrån och varför de ser ”osvenska” ut. En annan typ av rasifiering är att både majoritets- och minoritetssvenskar blonderar håret, använder blåa kontaktlinser, äter tillväxthormoner eller låter operera sig för att uppnå den idealiserade svenska kroppsnormen. Det ljusa, blonda och ”nordiska” utseendet har också kommit att bli ett globalt skönhetsideal.⁵⁹

Historiskt går den svenska vithetens exklusivitet tillbaka till 1800-talet och första hälften av 1900-talet. Det var då det moderna och ”vetenskapliga” rastänkandet växte fram och formades inom dåtidens forskarvärld och själva idén om en vit ras formulerades. Nordeuropéerna och skandinaverna med svenskar i topp – det som då kallades den ”nordiska”, ”germanska” eller ”ariska” rasen – uppfattades och framställdes som de ”renaste” och ”ädlaste” av alla vita folk på jorden. Flera svenska forskare bidrog dessutom på ett avgörande sätt till framväxten av det ”vetenskapliga” rastänkandet. Carl von Linné var exempelvis den förste forskaren som delade in olika grupper av människor i de raser som kom att bli den gängse uppdelningen och Anders Retzius utvecklade det så kallade skallindexmålet som kom att bli den viktigaste metoden för rasindelning.

År 1921 beslutade den svenska riksdagen att inrätta världens första rasforskningscentrum i Uppsala, Statens institut

för rasbiologi, med stöd av alla politiska partier, och under 1900-talets första hälft infördes successivt olika lagar som i så kallad rashygienisk anda syftade till att bibehålla och stärka den vita rasens unika renhet och exklusiva homogenitet som man föreställde sig bara fanns i Sverige. Det rörde sig bland annat om en abortlag, ett förbud mot preventivmedelsupplysning, införande av rasbiologisk undervisning i skolan och armén samt en restriktiv invandringslag som särskilt skulle utestänga ”icke-ariska” judar och romer från att invandra och potentiellt ”rasblanda” sig med vita svenskar – vilket fick fatala konsekvenser för dessa grupper under andra världskriget. Dessutom infördes ett omfattande steriliseringsprogram som skulle förhindra de ”degenererade”, ”livsodugliga” och ”undermåliga” ”botten-skikten” att reproducera sig, något som drabbade över 60 000 personer.⁶⁰ I den regeringsproposition som låg bakom riksdagens beslut att införa en restriktivare invandringslag 1927 heter det: ”Värdet av att vårt lands befolkning är av en sällsynt enhetlig, oblandad ras kan knappast överskattas. Det är därför av betydelse att kontrollera en invandring av folkslag, som ej till båtнад för oss låta sig sammansmältas med vår befolkning.”⁶¹ Det svenska rastänkandet och den svenska raspolitiken drabbade även de inhemska minoriteterna vilka utsattes för massiv statlig och officiell stereotypisering och rasifiering, hårdhänt tvångsassimilation med språkdöd som mål samt tvångsadoptioner och tvångssteriliseringar som ett sätt att decimera dem biologiskt.⁶²

Utkorandet av svenskarna till *homo sapiens* genetiska och estetiska elit tog sig uttryck i alla medier och i alla slags kulturella, sociala och politiska sammanhang. Under första hälften av 1900-talet stod exempelvis följande att läsa i den svenska soldatinstruktionen som alla värnpliktiga män skulle studera: ”För en nation är bevarandet av rasens goda egenskaper av utomordentlig betydelse i den ständigt fortgående tävlingskampen mellan folken. Nationens kraft, välstånd och kultur bero därav. Därför utgör blandning med en icke likvärdig ras en av

de största farorna för ett högtstående folk. Det kan betyda kulturell och ekonomisk tillbakagång... Ett gott folkmaterial är vårt lands största rikedom.”⁶³ År 1921 kunde socialdemokraten Arthur Engberg säga att ”vi har ju lyckan att äga en ras, som ännu är ganska oförstörd, en ras som är bärare av mycket höga och mycket goda egenskaper” som ett argument för att inrätta ett rasbiologiskt institut, och så sent som 1965 kunde statsminister Tage Erlander uttala i riksdagen i en debatt om rasfrågan i USA: ”Vi svenskar lever ju i en så oändligt mycket lyckligare lottad situation. Vårt lands befolkning är homogen, inte bara i fråga om rasen utan också i många andra avseenden.”⁶⁴

Både de ”vetenskapliga” och folkliga definitionerna på vilka kroppar som räknas som vita respektive icke-vita i Sverige har förändrats över tid, och detsamma gäller benämningarna på de olika kategorierna. Till exempel betraktades de nationella minoriteterna i Sverige, det vill säga judar, romer och resande, samer, tornedalingar och finländare, omväxlande som icke-vita eller som inte lika vita som majoritetssvenskarna under 1800-talet och första hälften av 1900-talet. Med dåtidens språkbruk benämndes de som ”semiter”, ”orientaler” och ”mongoler” eller ”av blandras”. Under arbetskraftsinvandringens tid på 1950-, 1960- och 1970-talen sågs vidare syd- och östeuropéer som mindre vita än nordeuropéer och skandinaver, trots att de i sina ursprungsländer av både andra och sig själva sågs som vita. Att räknas som vit eller icke-vit handlar med andra ord inte alltid om konkret hudfärg eller färg på ögon och hår, för gränsdragningen mellan vita och icke-vita förändras kontinuerligt på samma sätt som uppfattningar om vad som är manligt och kvinnligt, och den ser också olika ut på olika platser.

Efter att den utomvästerländska invandringen till Sverige kom igång på allvar på 1980-talet har dock uppdelningen mellan vita och icke-vita alltmer kommit att likna den som gällde i de gamla europeiska kolonialimperierna och som gäller idag i engelsktalande länder som Storbritannien, USA, Kanada, Sydafrika, Australien och Nya Zeeland. I takt med att icke-vita i

första hand kopplas till den så kallade Tredje världen, det vill säga till Europas före detta kolonier, så har tidigare rasifierade grupper i Sverige med åren blivit vita enligt den allmänna majoritetsuppfattningen, såsom exempelvis finländare, italienare och ungrare. Det är även tänkbart att vissa grupper som idag räknas som icke-vita kommer att kunna inkluderas inom den svenska vitheten i framtiden, till exempel vissa latinamerikanska grupper och vissa kristna minoriteter med bakgrund i Mellanöstern liksom blandade och enskilda individer från Östasien som lever med vita svenskar.

Bortom ras?

I dagens Sverige finns det två grupper som kan sägas utmana både den dikotoma uppdelningen mellan vita och icke-vita och frågan om vem som är vit eller icke-vit, och därmed också vem som är svensk eller inte, och det är de blandade och de adopterade. Blandade och adopterade har också det gemensamt att de till skillnad från andra icke-vita nästan alltid växer upp och lever inom mer eller mindre vita sammanhang, ofta också i socialt privilegierade familjer och områden. Med blandade menas här personer som har en vit och en icke-vit förälder, och med adopterade menas icke-vita adopterade som företrädesvis har sitt ursprung i den icke-västerländska världen. Daphne Arbouz bidrag i antologin fördjupar exemplet med de blandade, vilka kortfattat kan sägas ifrågasätta själva gränsdragningen mellan vita och icke-vita liksom aktualisera vilka villkor som gäller för att inkluderas i svenskheten.⁶⁵ Med den ”antingen eller-logik” som gäller i Sverige väcker de blandades situation två viktiga frågor: Är det möjligt att vara ”både och”, det vill säga både vit och icke-vit samtidigt, och är det blodsband eller utseende som avgör tillhörigheten till svenskheten?

Också de adopterades situation aktualiserar en nyckelfråga: Är det möjligt att som icke-vit göra vithet? De adopterade är

ju den icke-vita grupp i det svenska samhället som är mest "integrerad" och "assimilerad", det vill säga etniskt, nationellt, kulturellt, religiöst, språkligt och socialt sett svenskar – samtidigt som de rasmässigt är icke-vita. Vidare utgör de adopterade ett exempel på vad som kan kallas en transrasposition: i likhet med transkönade identifierar och betar de sig "fel" och "tvärtemot" den kropp de bebor. De adopterade kan sägas iscensätta vithet fullt ut och faktiskt påvisa att det går att vara icke-vit svensk. Samtidigt ifrågasätts deras vithet, och därmed deras svenskhet, genom att de hela tiden påminns av en omvärld som likställer vithet med svenskhet om att de är kroppsligt icke-vita och därför inte "helsvenskar".⁶⁶

Inom rasforskningen och i teorier och diskussioner om ras och vithet uppkommer ibland frågan om det finns individer, grupper eller till och med samhällen och kulturer där ras inte spelar någon roll. I de sammanhangen talas det ibland om hur ett så kallat postrasialt samhälle som är färgblint på riktigt skulle kunna se ut, och om något sådant någonsin har funnits eller kommer att finnas. I fiktiva roman-, film- och dataspelsvärldar finns exempel på postrasiala samhällen, särskilt inom science fiction-genren. Utgångspunkten i sådana berättelser är ofta att alla då helt enkelt är uppblandade och att inga relevanta utseendemarkörer längre går att koppla till specifika geografiska platser. Det är särskilt genusforskare som intresserar sig för posthumanistiska teorier, och de har utvecklat tankar om en värld bortom både ras och kön där maskiner och kroppar gärna har ingått i symbios.⁶⁷

Det verkar dock som att ras som aktiv kategori inte kommer att försvinna inom överskådlig tid. Och även om det antagligen funnits länder och kulturer där ras betytt mindre eller till och med väldigt lite, så är dessa exempel just inget annat än historia idag. Att sträva mot ett postrasialt samhälle kan också bli något av ett desperat försök att skapa ett utopiskt projekt som i färgblindhetens namn riskerar att osynliggöra att vårt samhälles faktiska rasifiering. Med andra ord är vi som är redaktörer

för denna antologi kritiska till den antirasistiska färgblindhet som dominerar i Sverige och i många andra europeiska länder, och även om vi håller med om att en värld som går bortanför ras vore önskvärd, så är vi övertygade om att det kommer att ta mycket lång tid att uppnå ett postrasialt samhälle, om det alls är möjligt.

Vilka är vi?

Vi som ligger bakom denna antologi har alla flera års erfarenhet av att undervisa studenter på inom olika samhälls- och kulturvetenskapliga ämnen liksom av att hålla föredrag och presentationer om ras och vithet utanför högskolevärlden. Vi har var för sig varit med om hur mötet med frågor om ras och vithet upplevts som väldigt starkt och personligt av både majoritets- och minoritetssvenskar. Vi har särskilt noterat att just icke-vita svenskar genom mötet med kritiska ras- och vithetsstudier kanske för första gången i livet erbjuds begrepp och perspektiv som hjälper dem att verbalisera och konceptualisera upplevelser och känslor som de tidigare inte riktigt kunnat sätta ord på, vilket förhoppningsvis har gjort det lättare för dem att hantera sin egen vardag.

Ett problem har dock varit avsaknaden av texter på svenska som berör ras och vithet i relation till svenska samtidsförhållanden. Syftet med denna antologi är därför att, med inspiration från kritisk ras- och vithetsforskning, erbjuda ett annat sätt att se på dagens Sverige än det gängse. Bokens texter riktar sig till studenter på högskolenivå, till olika yrkesgrupper som berörs av frågor om ras och vithet i sin yrkesutövning såsom lärare, socionomer, samhällsplanerare, tjänstemän och politiker samt till alla som vill fördjupa sig i frågan om effekterna av att skillnad skapas mellan människor utifrån ras.

Noter

- 1 För en postkolonial feministisk analys av debatten rörande "tårtskandalen" på Moderna museet och konstnären Makode Lindes blackface-konst, se "Racism is no joke: A Swedish Minister and a Hottentot Venus cake – An email conversation" i *Afro-Nordic landscapes. Equality and race in Northern Europe*, red. Michael McEachrane, 2013.
- 2 Det faktum att både konstnären Makode Linde och hans kritiker är blandade och icke-vita, visar att det finns många olika sätt att vara icke-vit på och att icke-vita också kan iscensätta vithet.
- 3 Tobias Hübinette, "Ord som sårar". Om bristen på en interkulturell etik i ett samtida Sverige", i *Den interkulturella blicken i pedagogik. Inte bara goda föresatser*, red. Katrin Goldstein-Kyaga, Maria Borgström & Tobias Hübinette, 2012. För en liknande debatt i Finland, se Leen-Maija Rossi, "Licorice boys and female coffee beans. Representations of colonial complicity in Finnish visual culture", i *Complying with colonialism. Gender, race and ethnicity in the Nordic region*, red. Suvi Keskinen, Salla Tuori, Sari Irni & Diana Mulinari, 2009.
- 4 Alan Pred, *Even in Sweden. Racism, racialised spaces and the popular geographical imagination*, 2000.
- 5 Patrik Lundberg, "Ni sliter själen ur mig", *Helsingborgs Dagblad* 2011-09-13. Se även Patrik Lundbergs självbiografi *Gul utanpå*, 2013 och Danjel Nams radiodokumentär *Mamma kines, pappa japan ...*, Sveriges radio, *P3 Special* 2007-12-02.
- 6 "SIFO: Svensken tycker inte att bilden av kinesen är kränkande", *SVT Debatt* 2011-11-29. Då ett något mindre antal kvinnor och ett något mindre antal unga menade detta, så innebär det att så många som 98–99 % av de manliga informanterna och av informanterna över 25 år inte kunde se att loggan skulle kunna vara nedsättande.
- 7 Karoline Eriksson, "Heta känslor i debatt om Play", *Svenska Dagbladet* 2011-12-10; Jonas Hassen Khemiri, "Varför jag grät när jag såg Ruben Östlunds film 'Play'", *Dagens Nyheter* 2011-11-18.
- 8 I vissa sammanhang är det både juridiskt och socialt möjligt att byta ras. Till exempel kan rasindelningen vara mer flexibel i vissa delar av Sydamerika, och även i USA där begreppet *passing* är centralt för att förstå fenomenet att en individ eller en grupp som tidigare klassificerats som vit alternativt icke-vit överskrider det som brukar kallas *the color line*.
- 9 Här finns en parallell till kön. Det skulle exempelvis bli besvärligt om vi en dag helt plötsligt slutade tala om kön och om mans- och kvinnokroppar och enbart diskuterade genus.

- 10 David Theo Goldberg, *The threat of race. Reflections on racial neoliberalism*, 2009.
- 11 Jenny Malmsten, *Den föreningsdrivna antirasismen i Sverige – antirasism i rörelse*, 2007; Hanna Markusson Winkvist, ”Fostran till färgblindhet. Om ’exotiska’ adoptivbarn och svensketens yta på 1960-talet”, *Humanistdagboken* 18, 2005.
- 12 Anders Hellström, *Vi är de goda. Den offentliga debatten om Sverigedemokraterna och deras politik*, 2010.
- 13 Vi är också medvetna om att ordet icke-vit genom sitt prefix alltid kommer att framstå som en negation och en brist i relation till vithet. Ett sätt att undvika detta är att i stället använda de traditionellt färgkodade rasbeteckningarna, det vill säga tala om vita, gula, bruna och svarta svenskar. I den engelsktalande världen, särskilt USA, används ibland sådana färgkodade rasbeteckningarna och det finns flera samlingsbeteckningar på icke-vita såsom *people of color* och *visible minority*.
- 14 Några av den kritiska rasforskningens tidiga texter hittas i *Critical race theory. The key writings that formed the movement*, red. Kimberlé Crenshaw, Neil Gotanda, Garry Peller & Kendall Thomas, 1993; *Critical race theory. An introduction*, Richard Delgado & Jean Stefania, 2000; och *Race critical theories. Text and context*, red. Philomena Essed & David Theo Goldberg, 2001. En annan viktig studie för framväxten av fältet är *Racial formation in the United States. From the 1960s to the 1990s*, Michael Omi & Howard Winant, 1994.
- 15 Bland tidiga publikationer kan nämnas Richard Dyer, *White*, 1997; Ruth Frankenberg, *White woman, race matters. The social construction of whiteness*, 1993; och David R. Roediger, *The wages of whiteness. Race and the making of the American working class*, 1991.
- 16 För jämförelser och paralleller mellan ras och kön, se Linda Martín Alcoff, *Visible identities. Race, gender and the self*, 2005; Penelope Ingram, *The signifying body. Toward an ethics of sexual and racial difference*, 2008; och Nirmal Puwar, *Space invaders. Race, gender and bodies out of place*, 2004.
- 17 Raewyn. W. Connell, *Maskuliniteter*, 1999; Matthew W. Hughey, *White bound. Nationalists, antiracists, and the shared meanings of race*, 2012.
- 18 Nummer 1–2, 2010, av *Tidskrift för genusvetenskap*, hade vithetsforskning som tema med skribenter som Katarina Mattsson, Ulrika Dahl, Mikela Lundahl, Signe Bremer, Catrin Lundström, Irene Molina och Anna Adeniji.
Se även Ylva Habel, ”Whiteness Swedish style”. *Slut* 2, 2008; Tobias Hübinette & Catrin Lundström, “Sweden after the recent election: The double-binding power of Swedish whiteness through the mourning of the loss of ’old Sweden’ and the passing of ’good Sweden’”, *NORA – Nordic*

- Journal of Feminist and Gender Research* 19:1, 2011; Katarina Mattsson, *Turistisk vithet och begäret till den Andra*, 2012; och Katarina Mattsson & Katarina Pettersson, "Crowning Miss Sweden. National constructions of white femininity", *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 15:4, 2007.
- 19 Camilla Hällgren, "Working harder to be the same'. Everyday racism among young men and women in Sweden", *Race, Ethnicity and Education* 8:3, 2005; Masoud Kamali, *Sverige inifrån. Röster om etnisk diskriminering*, 2005; Paulina de los Reyes, *Att segla i motvind. En kvalitativ undersökning om strukturell diskriminering och vardagsrasism inom universitetsvärlden*, 2007; Paulina de los Reyes & Mats Wingborg, *Vardagsdiskriminering och rasism. En kunskapsöversikt*, 2002; Ulrika Schmauch, *Den osynliga vardagsrasismens realitet*, 2006; Johanna Sixtensson, *Hemma och främmande i staden. Kvinnor med slöja berättar*, 2009.
 - 20 Mino Alinia, *Spaces of diasporas. Kurdish identities, experiences of otherness and politics of belonging*, 2004; Anna Bredström, *Safe sex, unsafe identities. Intersections of 'race', gender and sexuality in Swedish HIV/AIDS policy*, 2008; Maria Carbin, *Mellan tystnad och tal. Flickor och hedersväld i svensk offentlig politik*, 2010; Magnus Dahlstedt, *Reserverad demokrati. Representation i ett mångkulturellt Sverige*, 2005; Masoud Kamali, *Racial discrimination. Institutional patterns and politics*, 2009; *Det slutna folkhemmet. Etniska klyftor och blågul självbild*, red. Ingemar Lindberg & Magnus Dahlstedt, 2002; *Rasism i Europa – kontinuitet och förändring*, red. Katarina Mattsson & Ingemar Lindberg, 2004; Sayaka Osanami Törngren, *Love ain't got no color? Attitude toward interracial marriage in Sweden*, 2011; *Bortom vi och dom. Teoretiska reflektioner kring makt, integration och strukturell diskriminering*, red. Paulina de los Reyes & Masoud Kamali, 2005; Mekonnen Tesfahuney, *Imag(in)ing the Other(s). Migration, racism and the discursive constructions of migrants*, 1998; Aleksandra Ålund, *Multikultiungdom. Kön, etnicitet, identitet*, 1997.
 - 21 Michael Azar, *Den koloniala bumerangen. Från schibbole till körkort i svenskhets*, 2006; Linda Berg, *InterNacionalistas. Identifikation och främlingskap i svenska solidaritetsarbetares berättelser från Nicaragua*, 2007; *Villfarelsens blick. Essäer om resan som kultur*, red. Raoul Granqvist 1996; Klas Grinell, *Att sälja världen. Omvärldsbilder i svensk utlandsturism*, 2004; Stefan Helgesson, *Efter västerlandet. Texter om kulturell förändring*, 2004; Stefan Jonsson, *Världen i vitögat. Tre essäer om västerländsk kultur*, 2005; Sven Lindqvist, "Utrota varenda jävel", 1992; Mikela Lundahl, *Vad är en neger? Negritude, essentialism, strategi*, 2005; *Sverige och de Andra. Postkoloniala perspektiv* red. Michael McEachrane & Louis Faye, 2001; Alexander Motturi, *Etnotism. En essä om*

- mångkultur, tystnad och begäret efter mening*, 2007; Oivvio Polite, "White like me". *Urvalda texter om rasism 1992–2007*, 2007.
- 22 Ylva Habel, *Modern media, modern audiences. Mass media and social engineering in the 1930s Swedish welfare state*, 2002; Hynek Pallas, *Vithet i svensk spelfilm 1989–2010*, 2011.
 - 23 Thomas Huddleston, Jan Niessen, Eadaoin Ni Chaoimh & Emilie White, *Migration integration policy index III*, 2011; Orlando Mella, Irving Palm & Kristina Bromark, *Mångfaldsbarometern* 2011, 2011.
 - 24 *Integrating distressed urban areas*, Organisation for economic co-operation and development, Paris, 1998. Rapporten jämförde Sverige med länder som Kanada, Finland, Frankrike, Irland, USA, Spanien och Storbritannien, och konstaterade bland annat att andelen invandrare i Stor-Stockholms låginkomsttagarområden ökat från 28 till 37 procent mellan 1980–1993.
 - 25 *Social rapport 2010*, Socialstyrelsen, 2010. En synlig invandrargrupp har ursprung utanför Europa eller från Sydeuropa och beskrivs av Socialstyrelsen som en grupp vars utseende, beteende, klädsel, vanor, seder och bruk, religiösa sedvänjor eller språk uppfattas som främmande av majoritetsbefolkningen. Socialstyrelsen med sin regelbundet utkommande *Social rapport* är hittills den enda myndighet som med direkt inspiration från den kanadensiska kategorin "visible minority" försöker hitta ett svenskt sätt att operationalisera raskategorin. Det är dock viktigt att påpeka att bara de som invandrat ingår i kategorin och därmed fortsätter att vara "synliga", inte de som är födda i Sverige av utomvästerländska föräldrar.
 - 26 Tapio Salonen, *Befolkningsrörelser, försörjningsvillkor och bostadssegregation – En sociodynamisk analys av Malmö*, Malmö stad, Malmö, 2012; *Social rapport 2010*, Socialstyrelsen, Stockholm, 2010.
 - 27 Tapio Salonen, *Befolkningsrörelser, försörjningsvillkor och bostadssegregation. En sociodynamisk analys av Malmö*, Malmö stad, Malmö, 2012; *Social rapport 2010*, Socialstyrelsen, Stockholm, 2010.
 - 28 *Migrants in Europe. A statistical portrait of the first and second generation*, Eurostat, Bryssel, 2011. De övriga toppländerna var Grekland och Belgien vad gäller risken att vara fattig bland utlandsfödda.
 - 29 Eva Mörk, *Från försörjningsstöd till arbete – Hur kan vägen underlättas?*, Regeringskansliet, 2011.
 - 30 Stefan Eriksson, *Utrikes födda på den svenska arbetsmarknaden*, Regeringskansliet, 2011.
 - 31 *International migration outlook*, Organisation for economic co-operation and development, 2011; *Sveriges företagande och konkurrenskraft. Internationell benchmarking*, Regeringskansliet, 2011.

- 32 Alireza Behtoui, *Om de hade föräldrar födda på "rätt plats". Om ungdomar med utländsk bakgrund i det svenska utbildningssystemet och på den svenska arbetsmarknaden*, 2006; *Internationellt adopterade i Sverige. Vad säger forskningen?*, red. Margareta Carlberg & Karin Nordin Jareno, 2007; Jan Ekberg & Dan-Olof Rooth, "Unemployment and earnings for second generation immigrants in Sweden. Ethnic background and parent composition", *Journal of Population Economics* 16:4, 2003; *Födda i Sverige – ändå olika? Betydelsen av föräldrarnas födelseland*, Statistiska centralbyrån, 2010
- 33 Termen "andra generationen" som ofta uttyds som "andra generationens invandrare" är problematisk då den implicerar att invandringen går i arv, och det skulle därmed vara möjligt att fortsätta att tala om t.ex. "tredje generationens" invandrare. Eftersom denna grupp svenskfödda inte alltid räknas som fullt svenska i de fall då de är icke-vita så finns det å andra sidan möjligen skäl att använda "andra generationen" som också skulle kunna uttydas som "andra generationens svenskar". Ett annat uttryck skulle kunna vara migrantättlingar, som kunde inkludera både "andra generationen" och "tredje generationen", på samma sätt som ättlingar till de svenskar som utvandrade till USA ibland benämns svenskättlingar, även när de tillhör "tredje generationen" eller "fjärde generationen".
- 34 Ali Ahmed & Mats Hammarstedt, "Diskriminering på bostadsmarknaden. Effekten av att heta Mohammed", *Ekonomisk debatt* 35:6, 2007; *Diskrimineringsbarometern. En undersökning om diskriminering på bostadsmarknaden*, Hyresgästföreningen, 2007; Magnus Carlsson & Dan-Olof Rooth, "Etnisk diskriminering på svensk arbetsmarknad – resultat från ett fältexperiment", *Ekonomisk debatt* 35:3, 2007; Fredrik Hertzberg, *Gräsrotsbyråkrati och normativ svenskhet. Hur arbetsförmedlare förstår en etniskt segregerad arbetsmarknad*, Arbetslivsinstitutet, 2003; Irene Molina, *Nedslag i diskriminering på bostadsmarknaden*, 2010; *På tröskeln till lönearbete. Diskriminering, exkludering och underordning av personer med utländsk bakgrund*, red. Anders Neergaard, 2006.
- 35 För en sammanställning av den svenska totalbefolkningen utefter land, region och kontinent, se *Den svenska utländsk bakgrund-befolkningen den 31 december 2011*, Mångkulturellt centrum, Botkyrka, 2012.
- 36 För studier där icke-vita adopterade och deras erfarenheter av diskriminering förekommer, se bland annat Tobias Hübinette & Carina Tigervall, *Adoption med förhinder. Samtal med adopterade och adoptivföräldrar om vardagsrasism och etnisk identitet*, 2008; Viktorija Kalonaityte, Victoria Kawesa & Adiam Tedros, *Att färgas av Sverige. Upplevelser av diskriminering och rasism bland ungdomar med afrikansk bakgrund i Sverige*,

- Diskrimineringsombudsmannen, 2007; Catrin Lundström, *Svenska latinas. Ras, klass och kön i svenskhetens geografi*, 2007; Viveca Motsieloa, "Det måste vara någonting annat". *En studie om barns upplevelser av rasism i vardagen*, 2003; och Lena Sawyer, "Routings. Race, African diasporas, and Swedish belonging", *Transforming Anthropology* 11:1, 2002.
- 37 För en introduktion till begreppet intersektionalitet och för studier med ett intersektionellt perspektiv, se *Olikhetens paradigm – intersektionella perspektiv på o(jäm)likhetsskapande*, red. Lena Martinsson, 2005; *Framtidens feminismer. Intersektionella interventioner i den feministiska debatten*, red. Paulina de los Reyes, Satu Gröndahl & Pia Laskar, 2007; *Maktens (o)lika förklänningar. Kön, klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige. En festskrift till Wuokko Knocke*, red. Paulina de los Reyes, Irene Molina & Diana Mulinari, 2002; Paulina de los Reyes & Diana Mulinari, *Intersektionalitet: Kritiska reflektioner över (o) jämlikhetens landskap*, 2005; och *Feministiska interventioner. Berättelser om och från en annan värld*, red. Kerstin Sandell & Diana Mulinari, 2006.
- 38 Exempel på studier som utifrån ett intersektionellt förhållningssätt undersöker synen på olika minoriteter och olika länder är Fataneh Farahani, *Diasporic narratives of sexuality. Identity formation among Iranian-Swedish women*, 2007; Pia Karlsson Minganti, *Muslima. Islamisk väckelse och unga muslimska kvinnors förhandlingar om genus i det samtida Sverige*, 2007; Anna Lundstedt, *Vit governmentalitet. "Invandrarkvinnor" och textilliantverk – en diskursanalys*, 2005; Anna Roosvall, *Utrikespolitikens antropologi. Nationalitet, etnicitet och kön i svenska tidningar*, 2005; och Hanna Wikström, *(O)möjliga positioner. Familjer från Iran och postkoloniala reflektioner*, 2007.
- 39 Diana Mulinari & Neergaard, *Den nya svenska arbetarklassen. Rasifierade arbetares kamp inom facket*, 2004.
- 40 Tjänstemännens centralorganisation, TCO granskar: Samma villkor för alla akademiker?, TCO, Stockholm, 2009.
- 41 Iréne Molina, *Stadens rasifiering. Etnisk segregation i folkhemmet*, 1997.
- 42 En klassisk studie av hur en nation skapas är Benedict Anderson, *Den föreställda gemenskapen. Reflexioner kring nationalismens ursprung och spridning*, 1993, och för svensk del finns bland annat Henrik Berggren & Lars Trägårdh, *Är svensken människa? Gemenskap och oberoende i det moderna Sverige*, 2006; Billy Ehn, Jonas Frykman & Orvar Löfgren, *Försvenskningen av Sverige. Det nationellas förvandlingar*, 1993; och Patrik Hall, *Den svenskaste historien. Nationalism i Sverige under sex sekler*, 2000.
- 43 Lennart Lundmark, *Så länge vi har marker. Samerna och staten under sexhundra år*, 1998; Christina Rodell Olgaç, *Den romska minoriteten i majoritetssamhällets skola. Från hot till möjlighet*, 2006.

- 44 Se ”Skräckens stad”, *Expressen* 2010-10-22, och Ylva Habel, ”Den omhuldade invandraren”, *Arena* 18:2, 2011. Dessutom benämndes den rasistiske seriemördaren som ”serieskytt” när det visade sig att det var en vit man som låg bakom skjutningarna, och även under själva rättegången uttrycktes tvivel om huruvida seriemördaren hade drivits av rasistiska motiv eller ej.
- 45 ”Reinfeldt gästade Lördagsintervjun”, Sveriges radio, *Nyheter/Ekot* 2012-06-09.
- 46 ”Löfven om Reinfeldt: Ovärdigt”, *Tidningarnas telegrambyrå* 2012-05-15. Det paradoxala är att i en engelskspråkig kontext, där åtskillnaden mellan begreppen ras och etnicitet är självklar, skulle uttrycket etnisk svensk eller *ethnic Swede* snarare beteckna svenskar som är något mer än bara svenskar etniskt-kulturellt. En individ som betecknas som *ethnic* i den anglo-amerikanska världen är helt enkelt en minoritetsperson som antingen kan vara icke-vit eller vit.
- 47 För forskning om ”Förorten” som en rasifierad och icke-svensk plats, se till exempel Åsa Andersson, *Inte samma lika. Identifikation hos tonårsflickor i en multietnisk stadsdel*, 2003; Urban Ericsson, *Belägrade människor – belägrade rum. Om invandragöranden och förorter*, 2007; Rickard Jonsson, ”Blatte betyder kompis”. Om maskulinitet och språk i en högstadieskola, 2007; René León Rosales, *Vid framtidens hitersta gräns. Om maskulina elevpositioner i en multietnisk skola*, 2010; Catrin Lundström, *Svenska latinas. Ras, klass och kön i svenskhetens geografi*, 2007; Irene Molina, *Stadens rasifiering. Etnisk boendesegregation i folkhemmet*, 1997; Per-Markku Ristilampi, *Rosengård och den svarta poesin. En studie av modern annorlundahet*, 1994; och Ove Sernhede, *AlieNation is my Nation. Hiphop och unga mäns utanförskap i det nya Sverige*, 2007.
- 48 Richard Delgado & Jean Stefanie, *Understanding words that wound*, 2004; Mari J. Matsuda, Charles R. Lawrence III, Richard Delgado & Kimberlè Williams Crenshaw, *Words that wound. Critical race theory, assaultive speech, and the first amendment*, 1993.
- 49 Se bland annat Fataneh Farahani, *Diasporic narratives of sexuality. Identity formation among Iranian-Swedish women*, 2007 och René León Rosales, *Vid framtidens hitersta gräns. Om maskulina elevpositioner i en multietnisk skola*, 2010. För svenska studier av historiska och samtida representationer av olika minoriteter, se Lars M. Andersson, *En jude är en jude är en jude ... Representationer av ”juden” i svensk skämtpress omkring 1900–1930*, 2000; Magnus Berg, *Hudud. En essä om populärorientalismens bruksvärde och världsbild*, 1998; Ylva Brune, *Nyheter från gränsen. Tre studier i journalistik om ”invandrare”, flyktingar och rasistiskt våld*, 2004; *Mediernas Vi och*

Dom. Mediernas betydelse för den strukturella diskrimineringen, red. Leonor Camauër & Stig Arne Nohrstedt, 2006; Christian Catomeris, *Det ohyggliga arvet. Sverige och främlingen genom tiderna*, 2004; *Främlingen – dröm eller hot*, Nationalmuseum, 1996; Angerd Eilard, *Modern, svensk och jämställd. Om barn, familj och omvärld i grundskolans läseböcker 1962–2007*, 2008; Johan Fornäs, *Moderna människor. Folkhemmet och jazzen*, 2004; Tommy Gustafsson, *En fiende till civilisationen. Manlighet, genusrelationer, sexualitet och rasstereotyper i svensk filmkultur under 1920-talet*, 2007; Gunilla Hultén, *Främmande sidor. Främlingskap och nationell gemenskap i fyra svenska dagstidningar efter 1945*, 2006; Leif Magnusson, *Svart gips – vitt folkhem?*, 2005; Carina Tigervall, *Folkhemsk film. Med ”invandraren” i rollen som den sympatiska Andre*, 2005; och Rochelle Wright, *The visible wall. Jews and other ethnic outsiders in Swedish film*, 1998.

- 50 Donald Bogle, *Toms, coons, mulattoes, mummies, and bucks. An interpretive history of blacks in American films*, 1989; *Unspeakable images. Ethnicity and the American cinema*, red. Lester D. Friedman 1991; Bell Hooks, *Black looks. Race and representation*, 1992; Gina Marchetti, *Romance and the “yellow peril”. Race, sex, and discursive strategies in Hollywood fiction*, 1993.
- 51 Sally Price, *Primitive art in civilized places*, 1989; Mariana Torgovnick, *Gone native. Savage intellects, modern lives*, 1990.
- 52 För forskning om rasperformativitet, se Gail Ching-Liang Low, *White skins/ Black masks. Representation and colonialism*, 1996; *Shakespeares Shylock och antisemitismen*, red. Yael Feiler & Willmar Sauter, 2006; och Susan Gubar, *Racechanges: White skin, Black face in American culture*, 1997.
- 53 Det kan också handla om att härma en viss brytning eller accent, mer eller mindre seriösa försök att tala ett visst språk eller specifika rasifierade interjektioner såsom ”jalla jalla”, “bongo bongo”, ”firti pozent”, ”chip chop”, ”hugga chaka”, ”ugga bugga”, ”ugh ugh” eller ”tjing tjong”.
- 54 För en idéhistorisk genomgång av rastänkandets historia med tonvikt på den så kallade ”vetenskapliga” rasismen, se George M. Fredrickson, *Rasism. En historisk översikt*, 2003; Hertha Hansson, *Alkemi, romantik och rasvetenskap. Om en vetenskaplig tradition*, 1994; och Bernt Skovdahl, *Skeletten i garderoben. Om rasismens idéhistoriska rötter*, 2:a upplagan, 2012.
- 55 David Theo Goldberg, *The threat of race: Reflections on racial neoliberalism*, Wiley-Blackwell, Malden, 2009.
- 56 För en diskussion om vem som räknas som svensk, se Katarina Mattsson, ”Diskrimineringens andra ansikte – svenskhet och ’det vita västerländska’”, i *Bortom Vi och Dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*, red. Paulina de los Reyes & Masoud Kamali 2005.

- 57 Tobias Hübinette & Catrin Lundström, "Sweden after the recent election: The double-binding power of Swedish whiteness through the mourning of the loss of 'old Sweden' and the passing of 'good Sweden'", *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 19:1, 2011.
- 58 Gunnar Broberg, *Statlig rasforskning. En historik över Rasbiologiska institutet*, 1995; Björn Furuhausen, *Den svenska rasbiologins idéhistoriska rötter. En inventering av forskningen*, 2007; Maja Hagerman, *Det rena landet. Om konsten att uppfinna sina förfäder*, 2006; Neil Irvin Painter, *The history of white people*, New York, 2005; Olof Ljungström, *Oscariansk antropologi. Etnografi, förhistoria och rasforskning under sent 1800-tal*, 2004; Lennart Lundmark, *Allt som kan mätas är inte vetenskap. En populärhistorisk skrift om Rasbiologiska institutet*, 2006; Katarina Schough, *Hyperboré. Föreställningen om Sveriges plats i världen*, 2008.
- 59 Katarina Mattsson & Katarina Pettersson, "Crowning Miss Sweden. National constructions of white femininity", *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 15:4, 2007.
- 60 Sverige var tillsammans med de andra nordiska länderna samt Estland de enda nationerna i Europa där steriliseringslagar infördes under demokratiskt styre, och rasavsnitt hittades i svenska skolböcker ända in på 1960-talet. Gunnar Broberg & Mattias Tydén, *Oönskade i folkhemmet. Rashygien och steriliseringar i Sverige*, 1991; Mikael Byström, *En broder, gäst och parasit. Uppfattningar och föreställningar om utlännningar, flyktingar och flyktingpolitik i svensk offentlig debatt 1942–1947*, 2006; Tomas Hammar, *Sverige åt svenskarna. Sweden for the Swedes: Invandringspolitik, utlänningskontroll och asylrätt 1900–1932*, 1964; Yvonne Hirdman, *Att lägga livet till rätta. Studier i svensk folkhemspolitik*, 1989; Karin Johannisson, "Folkhälsa. Det svenska projektet från 1900 till 2:a världskriget", *Lychnos* 54, 1991; Karin Kvist Geverts, *Ett främmande element i nationen. Svensk flyktingpolitik och de judiska flyktingarna 1938–1944*, 2008; Lena Olsson, *Kulturkunskap i förändring. Kultursynen i svenska geografiböcker 1870–1985*, 1986; Maija Runcis, *Steriliseringar i folkhemmet*, 1998; Mattias Tydén, *Från politik till praktik. De svenska steriliseringslagarna 1935–1975. Rapport till 1997 års steriliseringsutredning*, 2000; Maciej Zaremba, *De rena och de andra. Om tvångsteriliseringar, rashygien och arvsynd*, 1999.
- 61 Citerad i *Det blågula glashuset – strukturell diskriminering i Sverige*, 2005. Se även Ulf Mörkenstam, "Önskvärda och icke önskvärda folkelement". Den normativa argumentationen i svensk invandringspolitik 1900–1950", *Historisk tidskrift för Finland*, 91:3, 2006.
- 62 Lars M. Andersson, *En jude är en jude är en jude ... Representationer av*

- ”juden” i svensk skämtpress omkring 1900–1930, 2000; Christian Catomeris, *Det ohyggliga arvet. Sverige och främlingen genom tiderna*, 2004; Anne-Li Lindgren, ”Att utbilda barn till ett nationellt medborgarskap. Folkhemmet och föreställningar om ’vi’ och ’de andra’”, *Historisk tidskrift*, 122(2), 2002; Lennart Lundmark, *Så länge vi har marker. Samerna och staten under sexhundra år*, 1998; Christina Rodell Olgaç, *Den romska minoriteten i majoritetssamhällets skola. Från hot till möjlighet*, 2006.
- 63 Soldatinstruktion. Allmän del. Vårt fädernesland och dess försvar, 1930.
- 64 Citaten hittas i Håkan Blomqvist, *Nation, ras och civilisation i svensk arbetarrörelse före nazismen*, 2006, respektive i Christian Catomeris, *Det ohyggliga arvet. Sverige och främlingen genom tiderna*, 2004.
- 65 Suki Ali, *Mixed-race, post-race. Gender, new ethnicities, and cultural practices*, 2003; Sultana Choudhry, *Multifaceted identity of interethnic young people. Chameleon identities*, 2010; Jayne O. Ifekwunigwe, *Scattered belongings. Cultural paradoxes of race, nation and gender*, 1999; *Rethinking mixed race*, red. David Parker & Miri Song, 2001.
- 66 För en diskussion om transraspositionen och begreppet transrasialitet, se Tobias Hübinette, ”Att överskrida ras: En introduktion till begreppet transrasialitet speglad genom transrasiala erfarenheter och fantasier”, *Kvinder, Kön & Forskning* 20:3–4, 2011. För studier av icke-vita adopterade med fokus på ras, se Kristi Brian, *Reframing transracial adoption. Adopted Koreans, white parents and the politics of kinship*, 2012, Sara K. Dorow, *Transnational adoption. A cultural economy of race, gender, and kinship*, 2006, David L. Eng, *The feeling of kinship: Queer liberalism and the racialization of intimacy*, 2010, Eleana J. Kim, *Adopted territory. Transnational Korean adoptees and the politics of belonging*, 2010, Sandra Patton, *Birth marks. Transracial adoption in contemporary America*, 2000, och Barbara Yngvesson, *Belonging in an adopted world. Race, identity, and transnational adoption*, 2010.
- 67 För diskussioner om en postracial värld, se Emmanuel Chukwudi Eze, *Achieving our humanity. The idea of a postracial future*, 2001, och två standardverk inom posthumanistisk feminism är Elizabeth Grosz, *Volatile bodies. Toward a corporeal feminism*, 1994, och Donna J. Haraway, *Simians, cyborgs, and women. The reinvention of nature*, 1991. Den amerikanska tidskriften *Time* gav hösten 1993 ut ett uppmärksammat nummer om ras där omslaget pryddes av en datoranimerad bild på ett ansikte som påstods vara framtidens amerikan i ett postracialt USA, där alla raser helt har smält samman, och som hade tagits fram med hjälp av ett datorprogram.